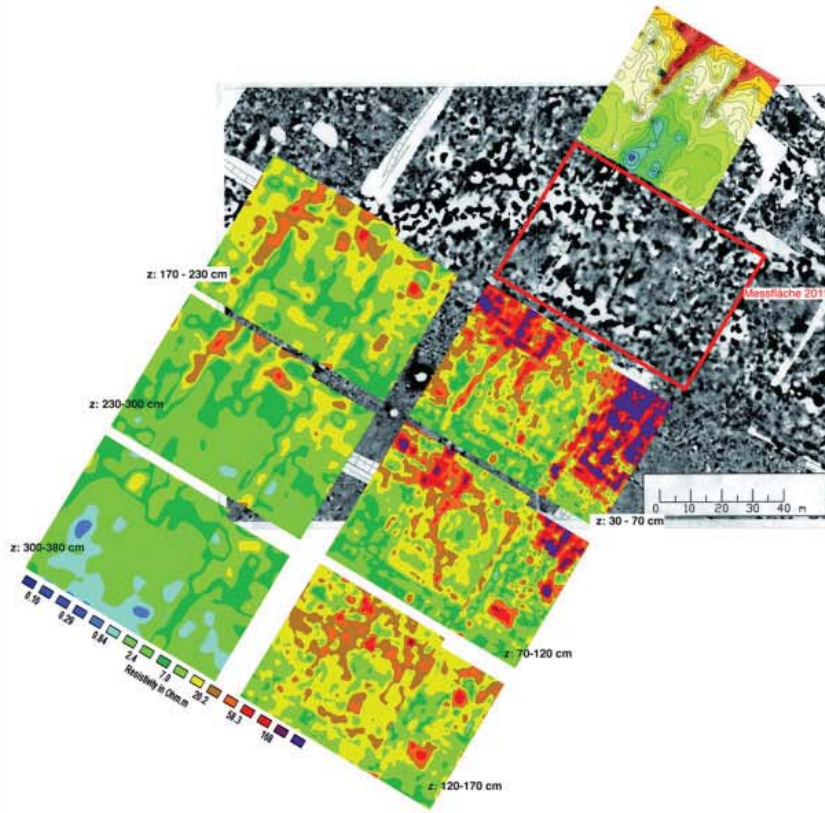

30

ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI

2. CİLT

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.
KÜLTÜR Ve TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

30.
ARAŞTIRMA SONUÇLARI
TOPLANTISI
2. CİLT

28 MAYIS - 1 HAZİRAN 2012
ÇORUM

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No:157-2

YAYINA HAZIRLAYAN
Dr.Adil ZME

28.05.2012 - 01.06.2012 tarihlerinde gerçekleştirilen 34. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Hitit niversitesi ile orum Valilięi'nin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Sempozyum bildiri kitapları ise Hitit niversitesi'nin katkılarıyla basılmıştır.

ISSN:1017-7663

Kapak Fotoęrafı: Felix ;PIRSON

"Pergamon-2011 Yılında Kent evresinde Gerçekleřtirilen Yüzey Araştırmaları"

Not: Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Pegasus Grsel İletiřim Hizmetleri

ÇORUM-2013

İÇİNDEKİLER

Ahmet Cem ERKMAN, Cesur PEHLEVAN, Şakir Önder ÖZKURT Serkan ŞAHİN, Yarenkür ALKAN, Ali İhsan KARTAL 2011 Yılı Kırşehir ve Yozgat İlleri Neojen Dönem Omurgalı Fosil Yatakları Yüzey Araştırması	5
Atilla ENGİN, Bora UYSAL, Filiz AY ŞAFAK, Aydoğan BOZKURT Sivas İli 2011 Yılı Yüzey Araştırması	13
Özdemir KOÇAK Afyonkarahisar İli ve İlçeleri 2011 Yılı Yüzey Araştırmaları	39
Philipp NIEWÖHNER Germia 2011 Regional Survey And Settlement History	53
Ömür HARMANŞAH, Peri JOHNSON Pınarlar, Mağaralar ve Hitit Anadolu'sunda Kırsal Peyzaj: Yalburt Yaylası Arkeolojik Yüzey Araştırma Projesi (Ilgın, Konya) 2011 Sezonu Sonuçları	73
Asuman BALDIRAN, Aytekin BÜYÜKÖZER, Zeliha GİDER Taşkent-Seydişehir 2011 Yılı Yüzey Araştırması	85
Osman DOĞANAY Zengibar Kalesi (Bozkır/Konya) 2011 Yılı Yüzey Araştırması	97
Okşan BAŞOĞLU, 2011 Yılı Nevşehir İli Miyosen Dönem Fosil Yatakları Yüzey Araştırması	105
Mehmet TEKOCAK Aksaray İli Merkez, Ortaköy, Sarıyahşi, Ağaçoören ve Eskil İlçeleri Yüzey Araştırmaları: 2011	115
Maria ANDALORO The Project On The Rock Paintings in Cappadocia. Research And Preservation in The Göreme Open Air Museum (Report 2011)	133
Nilüfer PEKER, B. Tolga UYAR Güzelöz-Başköy ve Çevresi Bizans Dönemi Yerleşimleri 2011.....	147
T. Emre ŞERİFOĞLU, Bleda S. DURING, Claudia GLATZ Cide Arkeoloji Projesi 2011: Üçüncü ve Son Sezon Sonuçları	157
Ferhat ÇEVİK, Max RITTER Pompeipolis Nekropolü Yüzey Araştırması (Paflagonya).....	169
Ayşe F. EROL Ordu İli Fatsa İlçesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2011	183
Ertekin M. DOKSANALTI, İ. Mete MİMİROĞLU, İbrahim KARAOĞLAN, Ufuk ERDOĞAN Giresun İli ve Giresun Adası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları: 2011	197
Ümit AYDINOĞLU Dağlık Kilikia'da Kentleşme ve Tarımsal Organizasyon Araştırması 2011.....	213

Nicholas RAUH Dağlık Kilikya Yüksek Arazi Arkeoloji Araştırması: 2011 Yılı Raporu	223
Hamdi ŞAHİN Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Epigrafiya Araştırmaları 2011	235
Doç.Dr. Füsün TÜLEK 2011 Yılı Osmaniye Arkeolojisi Çalışma Raporu	243
Mustafa H. SAYAR Çukurova Yüzev Araştırmaları 2011	255
Erksin GÜLEÇ, İsmail ÖZER, Mehmet SAĞIR, İsmail BAYKARA, Serkan ŞAHİN 2011 Yılı Gaziantep ve Hatay İlleri Yüzev Araştırması	257
F. Mine TEMİZ Hatay İli'nde Türk ve İslam Dönemi Yüzev Araştırması - 2011	267
Oktay ÖZGÜL, Alpaslan CEYLAN, Akın BİNGÖL, Yasin TOPALOĞLU, Yavuz GÜNAŞDI, İbrahim ÜNGÖR 2011 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri Yüzev Araştırmalar	277
Aynur ÖZFIRAT Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzev Araştırması, 2011	293
Hanifi BİBER, Rafet ÇAVUŞOĞLU 2011 Yılı Muş-Malazgirt Arkeolojik Yüzev Araştırması	303
Fahriye BAYRAM, Turgay YAZAR Artvin, Ardahan, Erzurum İli ve İlçelerinde Ortaçağ Gürcü Mimarisi Yüzev Araştırması-2011	321
Güner SAĞIR Kars İli ve Çevresinde Yer Alan Ortaçağ Ermeni Kiliseleri Yüzev Araştırması 2011 Yılı Çalışmaları	337
Bülent Nuri KILAVUZ Ortaçağ ve Sonrası Muş İli Yüzev Araştırması – 2011	349

2011 YILI ERZİNCAN, ERZURUM, KARS ve İĞDIR İLLERİ YÜZEY ARAŞTIRMALARI

Oktay ÖZGÜL*
Alpaslan CEYLAN
Akın BİNGÖL
Yasin TOPALOĞLU
Yavuz GÜNAŞDI
İbrahim ÜNGÖR

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 26.09.2011 tarihli ve 195827 sayılı izinleri Erzurum İli Horasan, Çat ilçeleri, Erzincan İli, Refahiye ilçesi, Kars İli, Merkez, Susuz ve Kemah İlçelerinde yürütülmüştür.

Atatürk Üniversitesi'nden Prof. Dr. Alpaslan Ceylan başkanlığında yürütülen çalışmalara Yrd. Doç. Dr. Akın Bingöl, Yrd. Doç. Dr. Yasin Topaloğlu, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Üngör, Dr. Oktay Özgül, Arş. Gör. Yavuz Günaşdı ve Arş. Gör. Mustafa Karageçi katılmıştır. Bakanlık temsilciliği görevini Erzurum Müzesi arkeologlarından Ertan Küçükkefe üstlenmiştir¹. Bölgede 1998 yılından itibaren aralıksız yürüttüğümüz araştırmaların 2011 yılı çalışmaları da oldukça verimli geçmiş, bölgenin tarihi ve arkeolojisini aydınlatma açısından önemli sonuçlar ortaya koyacağını düşündüğümüz birçok merkez tespit edilmiştir.²

* Dr. Oktay ÖZGÜL

Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 25240 Erzurum / TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Akın BİNGÖL, Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 36100 Kars / TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Yasin TOPALOĞLU, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 25240 Erzurum / TÜRKİYE

Arş. Gör. Yavuz GÜNAŞDI, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 25240 Erzurum / TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÜNGÖR, Erzincan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 24100 Erzincan / TÜRKİYE

¹Yüzeysel araştırmaları sırasında gösterdikleri anlayış ve sağladıkları katkılardan dolayı ekip üyelerine, bakanlık temsilcimiz Ertan KÜÇÜKEFE'ye ve bu çalışmanın gerçekleşmesine büyük katkıları olan Atatürk Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Hikmet Koçak'a, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Mustafa Yıldırım'a, Atatürk Üniversitesi Araştırma Fonu'na, DPT'ye, Erzurum Müzesi Müdürü Mustafa Erkmen'e, Kars Müze Müdürü Necmettin Alp'a, Öğr. Gör. Aslantürk Akyıldız'a, Dr. Oğuz Şimşek'e, Arkeolog Abdulhak Saydın'a teşekkür ederiz.

²Ceylan, A., "1998 Yılı Erzincan Yüzeysel Araştırması", 17. AST-II 2000, Ankara, 181-192; Ceylan, A., "1999 Yılı Erzincan ve Erzurum Yüzeysel Araştırması", 18. AST, 2001, Ankara, 71-82; Ceylan, A., "2001 Yılı Erzincan ve Erzurum İlleri Yüzeysel Araştırmaları", 19. AST-II, 2002, Ankara, 165-178; Ceylan, A., "2001 Yılı Erzincan, Erzurum ve Kars İlleri Yüzeysel Araştırmaları", 20. AST-II, 2003, Ankara, 311-324; Ceylan, A., "2002 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve İğdir İlleri Yüzeysel Araştırmaları", 21. AST-II, 2004, Ankara, 263-272; Ceylan, A., "2003 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve İğdir İlleri Yüzeysel Araştırmaları", 22. AST-II, 2005, Ankara, 189-200; Ceylan, A., "2005 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve İğdir İlleri Yüzeysel Araştırmaları", 24. AST-I, 2007, Ankara, 163-182; Ceylan, A., - Y. Topaloğlu, A. Bingöl, "2006 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve İğdir İlleri Yüzeysel Araştırmaları", 25. AST-III 2008, Ankara, 129-148; Ceylan, A., - Y. Topaloğlu, A. Bingöl, "2007 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve İğdir İlleri Yüzeysel Araştırmaları", 26. AST-II, 2009, Ankara, 133-150; Bingöl, A., - A. Ceylan - Y. Topaloğlu - Y. Günaşdı, "2008 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve İğdir İlleri Yüzeysel Araştırmaları", 27. AST-II, 2010, Ankara, 375-398; Topaloğlu Y., - Y. Günaşdı, A. Bingöl, A. Ceylan "2009 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve İğdir İlleri Yüzeysel Araştırmaları", 28. AST-II, 2011, Ankara, 1-21; Günaşdı, Y., - Y. Topaloğlu - A. Bingöl - A. Ceylan "2010 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve İğdir İlleri Yüzeysel Araştırmaları", 29. AST-III, 2012, Ankara, 49-70.

Erzurum Bölgesinde Saptanan Yerleşmeler

2011 yılı araştırmalarını Erzurum İli'nin 52 km. güneyinde yer alan Çat İlçesi'nde ve Erzurum İli'nin 85 km doğusunda yer alan Horasan İlçesi'nde yoğunlaştırdık. 2011 yılında Erzurum bölgesinde yaptığımız araştırmalarda, geçen yıllarda incelenen merkezlere yeni merkezler eklenmiştir.

Gökçeşeyh Höyük

Erzurum İli, Çat İlçesi'nin 21 km. batısında, Yavi Beldesi'nin 4 km güneybatısında, Gökçeşeyh Köyü'nün 500 m kuzeyinde, 1827 m. yer yükseklikte yer almaktadır. Höyüğün güney tarafından Tuzluca Çayı geçmektedir. Yaklaşık olarak 43x43 boyutlarındadır. Höyükte daha önce yapılan araştırmalar ve kaçak kazılar sonucu ortaya çıkarılarak Erzurum Arkeoloji ve Etnografya müzesine getirilen eserlerden höyüğün Urartular Dönemine ait bir yerleşim yeri olduğunu söyleyebiliriz.³ Höyük yol yapımı sırasında büyük bir tahribata maruz kalmıştır. Stratejik açıdan oldukça önemli bir konumda yer almakta olup, bölgedeki geçiş yollarını kontrol altında tutmaktadır. Ayrıca su kaynakları açısından da oldukça zengin olup, yerleşime son derece elverişlidir. Höyük üzerinde çok sayıda kaçak kazı izi vardır. Bu kaçak kazılar sonucu ortaya çıkan keramik verileri buranın İlk Tunç Çağında ve Demir Çağında yerleşim gördüğünü bizlere göstermektedir.⁴

Çilehane Kalesi

Erzurum İli, Çat İlçesinin 28 km. batısında, Murat Çayırı Köyü'ne bağlı Beykomu Mezrasının 3 km güneyinde yer alan küçük bir kaledir. Rakım olarak 1669 m. yükseklikte yer almaktadır. Su kaynakları açısından oldukça zengindir. Vadiyi kontrol altında tutmakta ve stratejik açıdan önemli bir noktada yer almaktadır. Ana kayanın üzerine inşa edilen kalenin doğu tarafı sarp uçurumlarla çevrilidir. Doğu-Batı doğrultulu kale 25x23 m. boyutlarındadır. Kaçak kazı izlerine rastlanılmaktadır. Kalede herhangi bir duvar kalıntısı izlenmemiştir. Yüzeyde bulunan keramikler İlk Tunç Dönemi'ne aittir.⁵

Hubyar Kalesi (I)

Erzurum İli, Çat İlçesinin 3 km. güneybatısında, Karasu Nehri'nin kollarından biri olan Hubyar Çayı'nın güneybatısında yer almaktadır. Kalenin deniz seviyesinden yüksekliği 1905 m'dir. Nekropol alanının güneyinde bulunan kalede çok sayıda keramik ve obsidyen malzemesi bulunmuştur. Kaçak kazı izine rastlanan kale yoğun şekilde tahrip olmuştur. İki kademeli bir kaledir. Kalenin kuzey tarafında sur izlerine rastlanmaktadır. Üç sıra halinde görülen sur duvar izleri yaklaşık olarak 4 m. uzunluğundadır. Kale stratejik açıdan bölgeye hâkim bir konumdadır. Keramik verileri kalenin İlk Tunç Çağı'ndan itibaren yerleşim gördüğünü düşündürmektedir. Erken dönem mezarları da tespit edilen kalede ayrıca, Erken Demir Çağ, İlk Tunç Çağ ve Orta Çağ dönemine ait keramik verileri de mevcuttur.⁶

Hubyar Kalesi (II) ve Mezarlık Alanı

Erzurum İli, Çat İlçesinin 3 km. güneybatısında, Hubyar I Kalesinin 300 m. doğu tarafında yer almaktadır. Hubyar Çayı'nın güneybatısında bulunan kale, deniz seviyesinden

³ Diler, A., "Gökçeşeyh Buluntuları Işığında Protomlu Boynuz Rhytonların Kökeni ve Gelişimi", *Belleten LII* / 202, 1998, Ankara, 19-31

⁴ 37 65 27 45 E - 43 87 143 N.

⁵ 37 64 77 19 E - 43 85 796 N.

⁶ 37 66 75 95 E - 43 85 751 N.

1926 m. yüksekliktedir. Hubyar II Kalesi, Hubyar I Kalesine göre çok daha büyük bir kaledir. Kale içerisinde çeşitli mimari yapılar görülmektedir. Bu mimari yapılardan birisi, oval yapılıdır. Mimari yapıların çoğu tahrip olmuştur. Çok sayıda keramik ve obsidyen parçası bulunan kalede, kiklopiik teknikte yapılmış üç sıra halinde sur duvarı görülmektedir. Kalenin batı tarafında Erken Demir Çağı'na ait olduğunu düşündüğümüz birçok mezar bulunmaktadır. Bu mezarlardan bazıları kaçak kazılar neticesinde tahrip edilmiştir. Tespit ettiğimiz mezarlardan birisi, 2.50 m. uzunluğunda, 2 m genişliğindedir. Bir diğer mezar ise 1.80 m genişliğinde, 3 m uzunluğundadır. Yaptığımız araştırmalar ve keramik buluntuları ışığında kalenin İlk Tunç Çağı'ndan itibaren yerleşim gördüğünü söyleyebiliriz⁷.

Gaban Kalesi (I) ve Sulama Göleti

Erzurum İli, Çat İlçesinin yaklaşık 5 km. kuzeyindedir. Kalenin batı eteklerinden Tuzla Çay'ı geçmektedir. Doğusunda su göleti bulunan Gaban Kalesi (I), bağlı olduğu Yukarı Çat Köyü'nün yaklaşık 2 km batısındadır. Su kaynakları açısından zengin ve önemli karayollarının kesiştiği stratejik bir bölgede inşa edilmiştir. 2102 m yükseklikte bulunan kalede, çok sayıda mimari yapının mevcudiyeti görülmektedir. Ayrıca kaçak kazı izleri de gözden kaçmamaktadır. Gaban Kalesi (I) 'nin hemen doğu tarafında kale ile aynı tarihlerde yapıldığını düşündüğümüz bir su göleti mevcuttur. Göletin uzunluğu 28 m, genişliği 22 m dir. Gölet suyu günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Ancak günümüzde sularının bir miktar azaldığı görülmektedir. Bu göletin, kalenin su ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanıldığını düşünmekteyiz. Elde edilen keramik buluntuları ve kale yapım tekniği dikkate alındığında, kalenin İlk Tunç ve Demir Çağ dönemine ait olduğunu söyleyebiliriz. Yaklaşık olarak 54 m uzunluğunda, 28 m genişliğindedir. Kalenin eteklerinde sur izleri izlenmektedir. Kalenin kuzey tarafının oldukça korunaklı olduğu gözlemlenmiştir⁸.

Gaban Yerleşmesi

Erzurum İli, Çat İlçesinin yaklaşık 5 km. kuzeyindedir. Gaban Kalesi (I) 'nin kuzey eteklerinde yer alan yerleşmede çok sayıda nereden getirildiği tespit edilemeyen kabaca işlenmiş taşlar bulunmuştur. Bu taşların, karmaşık bir mimari yapının devamı olduğu düşünülmektedir. Muhtemelen Gaban Kalesi (I)'nin yerleşim alanıdır. 2029 m. yükseklikte yer almaktadır.⁹

Gaban Kalesi (II)

Gaban Kalesi (I)'nin 1 km. güneydoğu tarafında yer almaktadır. Gaban Kalesi (I)'nden daha küçük olan bu kalenin, güneybatısından Tuzluca Çay'ı geçmektedir. Yukarı Çat Köyü'ne bağlı olan kale, köyün 2- 2,5 km güneybatısındadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 2053 m'dir. Kalenin uzunluğu 65 m, genişliği 14 m.dir. Kalenin doğu tarafında sur duvarı kalıntısı görülmüştür. Kale oldukça tahrip olmuş bir durumdadır. Kalenin güneybatı tarafı uçurumla çevrilidir. Stratejik açıdan oldukça önemli bir noktada olan kalede kaçak kazı izleri tespit edilmiştir İlk Tunç Döneminden itibaren yerleşim gördüğünü düşündüğümüz kalede Orta Demir Çağ dönemine ait keramik verileri de tespit edilmiştir¹⁰.

⁷ 37 66 73 20 E - 43 85 799 N.

⁸ 37 67 17 80 E - 43 91 039 N.

⁹ 37 67 17 63 E - 43 91 034 N.

¹⁰ 37 67 15 53 E - 43 90 854 N.

Gaban Kalesi (III)

Gaban Kalesi (II)'nin 1 km güneyinde yer almaktadır. Deniz seviyesinden 2047 m. yüksekte yer alan kalenin batı eteklerinden Tuzluca Çayı geçmektedir. Stratejik açıdan oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Kalenin oldukça tahrip olması nedeniyle sur izleri takip edilememiştir. Keramik buluntuları buranın İlk Tunç Dönemine ait olduğunu göstermektedir¹¹.

Gaban Kalesi (IV) ve Mezarlık Alanı

Gaban Kalesi (III)'nin batısında, yer almaktadır. 2021 m rakımı olan kale büyük bir ihtimalle diğer üç kaleyle beraber Gaban Kalesi (I)'ni korumak için yapılmıştır. Uzunluğu 25 m, genişliği 18 m dir. Batısından ve kuzeybatısından Tuzluca Çayı geçmektedir. Çok küçük olan kalede, tahribat nedeniyle gözle görülebilir sur duvarı kalıntısı çok azdır. çok sayıda obsidyen tespit edilmiştir. Keramik buluntusu tespit edilememiştir. Ancak kalenin diğer Gaban Kaleleri ile benzer özellikte olması buranın diğer kaleler ile aynı tarihlerde yapıldığını göstermektedir.

Gaban Kalesi (IV) 'nin hemen 1 km doğusunda bir mezarlık alanı bulunmaktadır. Buranın Gaban IV kalesinin mezarlık alanı olduğunu düşünmekteyiz. Kaçak kazılar sonucu bazı mezarların gün yüzüne çıkarıldığı görülmektedir. Çıkan mezar kalıntılarında buranın Erken Demir Çağı'na ait olduğu düşünülmektedir. Mezarlardan birincisi kuzey-güney doğrultulu olup, 3 m. uzunlukta, 2 m. genişliktedir. İkinci mezar ise doğu-batı doğrultulu olup, 4 m uzunlukta 3 m. genişliktedir¹².

Yukarı Iğrıbüğür Kalesi

Erzurum İli, Horasan İlçesi'nin 50 km. doğusunda, Iğrıbüğür Köyü'nün 3 km kuzeybatısında yer almaktadır. Batısında Ziyarettepe, doğusunda Buztaş Tepesi bulunan kale, Sarıkamış'a uzanan doğal yolunun tam kavşak noktasındadır. Kalenin batısından geçerek köye ulaşan "Duman Deresi" adını taşıyan dere, buradan Zaraphane Boğazı'na ulaşarak Aras Nehri'ne karışmaktadır. Deniz seviyesinden 2366 m. yükseklikte bulunan kalenin sur duvarları ayakta. İçerisinde büyüklü küçüklü mimari yapılar bulunmaktadır. Sur duvarları bastiyon ve kortiyonla desteklenmiştir. Kiklopik teknikte yapılmış olan sur duvarlarının kalınlığı 3,5 m dir. Kalenin hemen güneybatısında Aşağı Iğrıbüğür Kalesi bulunmaktadır. Bölgeye hâkim bir tepede, stratejik bir kaledir. Savunma açısından elverişli olan kalenin sur duvarlarının yapımında teknik olarak kesme taşların kullanıldığı tespit edilmiştir. Kuzey-güney yönünde uzanan kale yaklaşık olarak 150 m genişliğindedir. Kalenin giriş kapısı 5 m. olup, kalenin güneybatısındadır. Oldukça büyük tıraşlanmış taşlardan oluşan giriş kapısına 7-8 merdiven basamağıyla çıkılmaktadır. Kale içerisinde kaçak kazı izleri mevcuttur. Sur duvarlarının kalınlığı 1 ile 1,5 m. arasındadır. Giriş kapısı duvarları 2 m. dir. Bu kadar büyük ve kullanışlı kalede keramik buluntusu oldukça azdır. İlk Tunç Çağ ve Orta Demir Çağ Dönemine ait kalelerden biri olduğunu düşünmekteyiz¹³.

Aşağı Iğrıbüğür Kalesi ve Yerleşim Alanı

Erzurum İli, Horasan İlçesinin 50 km doğusunda, Iğrıbüğür Köyü'nün 3 km. kuzeybatısında. 2304 m yükseklikte yer almaktadır. Kalenin giriş kapısı kuzey tarafta yer alır. Giriş kapısı Yukarı Iğrıbüğür Kalesi'nin giriş kapısıyla karşılıklıdır. Her iki kale

¹¹ 37 67 14 45 E – 43 90 689 N

¹² 37 67 13 53 E – 43 90 707 N.

¹³ 38 28 70 08 E - 44 30 164 N.

de muhtemelen aynı dönemde ve aynı teknikle yapılmıştır. Kale içerisinde kaçak kazı alanları tespit edilmiştir. Kale içerisinde yukarı kaledeki gibi çok sayıda odacıklar ve yapılar bulunmaktadır. Oval biçimli ve kuzey-güney doğrultuludur. Kalede izlenebilen sur duvarlarının genişliği 2 ile 3 m. arasında değişmektedir. Sur duvarları ve kale içi mimari yapılar Yukarı İğrıbüğür Kalesine oranla daha çok tahrip olmuştur. Muhtemelen İlk Tunç Çağı kalelerindedir. Yüzey üzerinde topladığımız az sayıdaki keramik buluntusu, İlk Tunç Çağ ve Orta Demir Çağ keramik özelliklerini yansıtmaktadır. Yukarı İğrıbüğür Kalesi'ne oranla daha küçük olan kalede obsidyen varlığı da mevcuttur.

Aşağı İğrıbüğür Kalesinin kuzey ve kuzeydoğu eteklerinin akropol olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Birçok yerleşim izi mevcuttur. Bu yerleşim izlerinin kaçak kazılar sonucu tahrip olduğu görülmektedir. Mimari yapılar günümüzde açıkça izlenebilmektedir¹⁴.

Erzincan Bölgesinde Saptanan Yerleşmeler

2011 yılı araştırmalarını Erzincan'ın 71 km. kuzeybatısında yer alan Refahiye İlçesi'nde yoğunlaştırdık. 2011 yılında Erzincan bölgesinde yaptığımız araştırmalarda, geçen yıllarda incelenen merkezlere yeni merkezler eklenmiştir.

Pinaryolu Kalesi

Pinaryolu Kalesi, Erzincan İli, Refahiye İlçesi'nin 11 km. güneybatısında Pinaryolu Köyü'nün 2,5 m. batısında yer almaktadır. Kale, doğu-batı doğrultulu olup 1996 m rakımında yer almaktadır. Kalenin giriş kapısı, batı kısmındadır. Günümüze gelebilen sur duvarlarının kalınlığı 2,5 m. olarak tespit edilmiştir. Kalenin genişliği 21 m., boyu ise 120 metredir. Kale bölgeye hâkim bir konumda olup, güneyinde bulunan vadiyi kontrol altında tutmak amacıyla yapılmıştır. Güney tarafından dere geçen kalenin, kuzey, doğu ve batı kesimi ormanlarla çevrilidir. Bu sebeple batı, doğu ve kuzey kesimleri savunma açısından güvenlidir. Kalede ağır iş makineleri ile yapıldığı anlaşılan kaçak kazı izleri bulunmaktadır. Bu kaçak kazı alanı, 11 m. uzunluğunda, 10 metre genişliğinde 4 m derinliğindedir. Kalede kaçak kazıların yol açtığı tahribatın sınırları oldukça geniştir. Kalede bulunan keramik verilerine dayanarak, İlk Tunç ve Orta Çağ Döneminde yerleşim gördüğünü söyleyebiliriz¹⁵.

Altköy Kalesi

Erzincan İli, Refahiye İlçesi'nin 8 km. kuzeyinde, Altköy'nün hemen 1 km doğusunda 1584 m. yükseklikte yer almaktadır. Stratejik olarak oldukça önemli bir noktadır. Doğuyu batıya bağlayan yol güzergâhının hemen üzerinde kurulmuştur. Ayrıca kalenin hemen batı tarafından Altköy Çay'ı geçmektedir. Bölgeye hâkim konumda olan kalenin, güney tarafında bulunan Yaslamçal Dağı, kaleye doğal bir savunma imkanı sağlamıştır. Kalenin kuzey tarafı küçük bir ovaya bakmaktadır. Kale ana kayanın düzeltilmesiyle yapılmıştır olup muhtemelen boğazı ve yolu kontrol etmek amacıyla yapılmıştır. Üzerinde kaçak kazı izleri vardır. Ayrıca kale üzerindeki doğal taşlar düzeltilerek duvar yapılmıştır. Kalenin kuzey tarafı sarp olup, boyu 28 m, genişliği ise, 20 m. olarak saptanmıştır. Kale girişi batı tarafta yer almaktadır. Köroğlu Geçidi'ni kontrol etmek amacıyla inşa edilen kale, bu anlamda daha da önem kazanmaktadır. Keramik buluntuları bu kalenin İlk Tunç Dönemi kalesi olduğunu göstermektedir. Ayrıca Demir Çağ ve Orta Çağ Döneminde de

¹⁴ 38 28 72 62 E - 44 30 062 N.

¹⁵ 37 47 33 95 E - 44 12 366 N

yerleşim gördüğü düşünülmektedir¹⁶.

Bakacak Kalesi

Erzincan İli, Refahiye İlçesi'nin 40 km. doğusunda, Bakacak Köyü'nün ise 3 km kuzeydoğusunda, 2026 m. yükseklikte yer almaktadır. Kalenin güneyinde Çukurçimen Köyü, güneydoğusunda ise Kelkit Deresi ve Mirza Köyü bulunmaktadır. Güneyinde sarıçamlarla örtülü yalçın dağlarla çevrili olan kalenin, kuzey bölümünden doğal yol geçmektedir. Bulunduğu bölgeye hakim ve stratejik bir noktada kurulmuştur. Güney yamacında bir mağara yerleşmesi tespit edilmiştir. Köy halkının verdiği bilgiye göre kale içerisinde bir de kaya basamaklı su tüneli vardır. Ancak günümüzde bu tünelin varlığı tespit edilememiştir. Tünelin sonradan doldurulmuş olacağı düşünülmektedir. Vadiyi kontrol altında tutan kale, ana kaya üzerine oturtulmuştur. Kalenin doğu ve güney kesimlerinde kutsal alan olarak kullanıldığını düşündüğümüz bir mekân bulunmaktadır. Kalenin giriş kısmının ise, kuzeybatıda olduğu anlaşılmaktadır. Keramik buluntuları kalenin İlk Tunç ve Demir Çağ dönemlerinde yerleşim gördüğünü bizlere göstermektedir. Kaleyle ilgili detaylı çalışmalara devam edilecektir¹⁷.

Ekecek Yerleşmesi

Erzincan İli, Refahiye İlçesinin 22 km. doğusunda, Ekecek Köyü'nün 3 km. kuzeyinde, 2107 m. yükseklikte yer almaktadır. Yerleşmenin güney tarafı Erzincan-Refahiye karayoluna ve verimli tarım arazilerine bakmaktadır. Yerleşmenin kuzey ve doğu tarafı yüksek tepelerle, güney ve doğu ucu ise kayalıklarla çevrilidir. Su kaynakları açısından oldukça zengin bir noktada yer almaktadır. Çevresine göre daha yüksek bir alanda kurulan yerleşmede çok sayıda keramik verisine rastlanmıştır. Kaçak kazıların bol olduğu bu yerleşmenin, eldeki verilere bakarak İlk Tunç ve Orta Çağ döneminde yerleşme gördüğünü söyleyebiliriz¹⁸.

Yurtbaşı Höyük

Erzincan İli, Refahiye İlçesi'nin 14 km. doğusunda, Yurtbaşı Köyü'nün 1 km. güneyinde yer almaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 1765 m.'dir. Verimli bir arazi üzerinde yükselen höyüğün güneyinde Dumanlı Dağları, 1 km. güneyinde ise Bulgar Çay'ı bulunmaktadır. Stratejik açıdan önemli bir noktada olup ulaşımı oldukça kolaydır. Höyük üzerinde kaçak kazı izleri görülmüştür. Höyük 55x40 m boyutlarındadır. Elde edilen keramik verileri sonucunda, höyüğün Tunç Çağı'na tarihlendirildiğini söyleyebiliriz¹⁹.

Taşbulak Kalesi ve Kaya Mezarı

Erzincan İli, Kemah İlçesinin 16 km. kuzeybatısında Taşbulak Köyünde yer almaktadır. Bu kale ekibimizin 2003 yılı yüzey araştırmaları sırasında tespit edilmiş ve ön çalışmaları yapılmıştır. Kale, köyün hemen güneyinde yükselen kayalığın üzerine yapılmıştır. Deniz seviyesinden 1601 m. yükseklikte kurulmuştur. Kale güneydoğu-kuzeybatı doğrultulu bir kaledir. Bu kayalık tepe iki kısımdan meydana gelmektedir. Kale bu kayalığın güney tarafına kurulmuştur. Üzeri tıraşlanarak tepe üzerine konumlandırılmıştır. Kalenin batı tarafında sur izleri görülmektedir. Kalenin güney ve doğu tarafları sarp

¹⁶ 37 47 56 44 E – 44 22 477 N.

¹⁷ 37 49 77 91 E – 44 25 611 N.

¹⁸ 37 49 70 84 E – 44 20 690 N.

¹⁹ 37 49 33 53 E – 44 17 773 N.

olduğu için savunma açısından oldukça kolaydır. Kalenin kuzey tarafı ise daha yayvandır. Kalenin doğu tarafında oldukça sarp ve yüksek olan Yoğurtçu Dağı bulunmaktadır. Kale güney ve kuzey taraflarından gelen vadiyi kontrol etmek amacıyla yapılmıştır. Fırat Nehrinin hemen üzerinde yükselmiştir. Stratejik açıdan oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Kalenin Urartu dönemine ait bir kale olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Kalenin güney etekleri tıraşlanarak yerleşim alanları oluşturulmuştur. Ayrıca yine güney tarafta sert kayanın üzerine 70 cm çapında 90 cm derinliğinde bir su sarnıcının yapıldığı görülmektedir. Ayrıca kalenin güney tarafında bir kaya mezarı bulunmaktadır. Bu kaya mezarı tipik Urartu Kaya Mezarıdır. Kalenin ve kaya mezarının çizimleri kontrol edilmiş ve detaylı çalışmalar yapılmıştır.

Kars Bölgesinde Saptanan Yerleşmeler

2011 yılı araştırmalarını Kars Merkez İlçesi'nde ve Kars İli'nin 27 km. kuzeyinde yer alan Susuz İlçesi'nde yoğunlaştırdık. 2011 yılında Kars bölgesinde yaptığımız araştırmalarda, geçen yıllarda incelenen merkezlere yeni merkezler eklenmiştir.

Kiziroğlu Kalesi

Kars İli, Susuz İlçesinin 20 km. kuzeybatısında Kiziroğlu Köyü'nün 1 km. kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kale sur duvarlarının kuzeyi, doğusu ve batısı belirgin bir şekilde izlenmektedir. Güney tarafındaki surlar çok tahrip olmuştur. Kale 2424 m yüksekliktedir. 1968 yılında Kiziroğlu Köyü'ne yapılan ilköğretim okulunda kullanılmak üzere, müteahhit tarafından kaleden birçok taşın götürüldüğü tespit edilmiştir. Kale üzerinde kaçak kazı izleri gözlenmektedir. Kalenin güneyi verimli arazilere bakmaktadır. Kalenin kuzeyi ve doğusu yüksek tepelerle çevrili, batısı ise yine yüksek verimli arazilere bakmaktadır. Kalenin güney tarafından Ziyaret Suyu geçmektedir. Kale su kaynakları açısından oldukça zengindir. Ziyaret suyu kalenin hemen güney tarafından çıkmaktadır. Stratejik açıdan önemli bir noktada olup, ovaya hâkim durumdadır. Kalenin hemen batısında Ardahan ili bulunmaktadır. Bölge tarım için oldukça müsaittir. Sur duvarlarında kullanılan taşlar oldukça büyük taşlar olup yaklaşık 100x60 cm. çaplarındadır. Aynı zamanda daha büyük taşlar da kullanılmıştır. Kale oldukça tahrip olmuştur. Kaleyi sağlamlaştırmak amacıyla bastiyonlar yapılmıştır. Surları oluşturan taşların dışları kabaca düzeltilmiş ve kiklopik tarzda yapılmıştır. Sur duvarları yaklaşık olarak 2 m genişliğindedir. Kalenin içerisinde birçok mimari yapı vardır. Bazı sur duvarlarının genişliği 6 m. ye kadar ulaşmaktadır. Kalenin güney tarafında gözetleme kulesi olduğu düşünülen bir mimari yapı bulunmaktadır. Kalenin İlk Tunç ve Demir Çağ dönemine ait olduğu düşünülmektedir²⁰.

Yumrutepe Kalesi

Kars İli, Susuz İlçesi'nin 4 km. kuzeyinde, Kayalık Köyü'nün 500 m. kuzeyinde yer almaktadır. 1972 m. yüksekliğindeki kalenin girişi, kuzeybatı tarafındadır. Kalenin doğu tarafından Alabalık Suyu geçmektedir. Kalenin batısında ise doğudan gelen bir su kaynağının geçtiği görülür. Kaledeki sur izleri rahatlıkla izlenmektedir. Doğal bir tepenin üzerine ana kayanın düzeltilmesiyle oturtulmuştur. Kalenin güneyi Susuz İlçesi'ne açılmaktadır. Verimli arazilere bakmaktadır. Kalenin kuzeybatısında Mindivan Kalesi bulunmaktadır. Muhtemelen Mindivan Kalesi ana kaledir. Bulmuş olduğumuz Yumrutepe ise tam vadinin ortasında Mindivan Kalesi'nin koruması için yapılmış bir kaledir. Kale, bölgeye oldukça hâkim bir konumdadır ve stratejik açıdan oldukça önemlidir. Kalenin

²⁰ 38 33 55 35 E - 45 30 971 N.

İlk Tunç Dönemi kalelerinden olduğu düşünülmektedir. Üzerinde birçok mimari yapı mevcuttur. Bu yapılardan biri, kaya basamaklı su tüneli özelliği arz etmektedir. Bu tünelin sonu, kapandığı için nereye gittiği tespit edilememiştir. Ancak bu tünelin köye doğru indiği düşünülmektedir. Tünelin sütunlarla desteklendiği ve kesme taşlar kullanılarak yapıldığı görülmektedir. Kale üzerinde kaçak kazı izleri mevcuttur. Kalenin belli kısımları yıkılmıştır. Su kaynakları açısından oldukça zengindir. Doğusu, batısı kuzeyi, yüksek tepelerle çevrilidir. Bu yüksek tepeler kaleye doğal bir koruma sağlamaktadır. Vadinin tam ortasında olması kaleyi oldukça önemli kılmaktadır. Kale girişinin bir basamakla çıktığı görülmektedir. Mindivan Kalesi²¹ ile bu kalenin çağdaş kaleler olduğunu düşünmekteyiz. Kale kuzey-güney doğrultulu bir kaledir. Elde edilen keramik buluntuları buranın İlk Tunç Çağ, Demir Çağ ve Orta Çağda yerleşim gördüğünü göstermektedir²².

Yalçınlar Yerleşmesi

Kars İli, Yalçınlar Köyünün 1 km. kuzeyinde, 1531 m. yükseklikte yer almaktadır. Yerleşmenin güney tarafından başlayıp doğu tarafına doğru devam eden birçok sunak veya farklı amaçlarla kullanılmak üzere yapılmış çok sayıda mimari yapı mevcuttur. Ayrıca yerleşmenin güney tarafında mezar alanı olduğunu düşündüğümüz yapılarda bulunmaktadır. Yerleşmenin girişi kuzey batı tarafındadır. Yakalık 12 basamaklı bir merdiven ile giriş yapılmaktadır. Yerleşmenin kuzey ve kuzeybatı tarafından Çorlu Deresi geçmektedir. Yerleşme verimli arazilerin hemen üzerinde olup doğal bir tepe üzerine kurulmuştur. Ana kaya tıraşlanarak sur yatakları oluşturulmuştur. Yerleşmenin doğusunda ve güneyinde bulunan taşların düzeltilerek bir koruma sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Yerleşmenin doğu tarafında kaçak kazılar sonucu ortaya çıkmış bir yapı mevcuttur. Bu yapının içi yumuşak kil (toprak) ile doludur. Yerleşmenin doğu tarafı Ermenistan sınırına bakmaktadır. Stratejik açıdan oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Yerleşmenin güney tarafında da kaya basamaklı bir alanın mevcut olduğu görülmektedir. Yerleşmenin güney eteklerinde de yerleşim izleri mevcuttur. Ayrıca yine yerleşmenin güney eteğinde eni: 4 m., uzunluğu: 7.5 m olan bir mimari yapı vardır. Yerleşme üzerinde çok sayıda obsidyen de bulunmuştur. Yerleşme üzerinde çok sayıda kaçak kazı izi mevcuttur. Bu kaçak kazılar sonucu yerleşmenin tahrip olduğu görülmektedir. Kaçak kazılar sonucu ortaya çıkan keramik parçaları buranın İlk Tunç Çağından başlayarak, Demir Çağ ve Orta Çağ dönemlerinde de yerleşim gördüğünü göstermektedir²³.

Kız Kalesi Yerleşmesi

Kars İli, Yalçınlar Köyünün yaklaşık 2 km. doğusunda yer alan ve 1458 m. yükseklikte olan bu yerleşme, Ermenistan sınırına sıfır noktasında Arpaçay Barajı'nın sularının çekilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Köprünün altında iki kemer gözü bulunmaktadır. Yalçınlar Köyü'nün güneyinde yer almaktadır. Arpaçay Barajı'nda Türk ve Ermeni köylüleri tarafından balıkçılık yapılmaktadır. Kız Kalesi Yerleşmesinin yüzeyinde suların çekilmesi sonucu birçok keramik buluntusu elde edilmiştir. Keramik verileri buranın İlk Tunç Çağ, Demir Çağ ve Orta Çağ'da yerleşim gördüğünü göstermektedir²⁴.

²¹ Ceylan, A., "2002 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri YüzeY Araştırmaları", 21. AST-II, 2004, Ankara, 267.

²² 38 34 18 73 E - 45 20 940 N.

²³ 38 38 49 08 E - 44 95 397 N.

²⁴ 38 38 67 67 E - 44 91 476 N.

Kuyucuk Kalesi

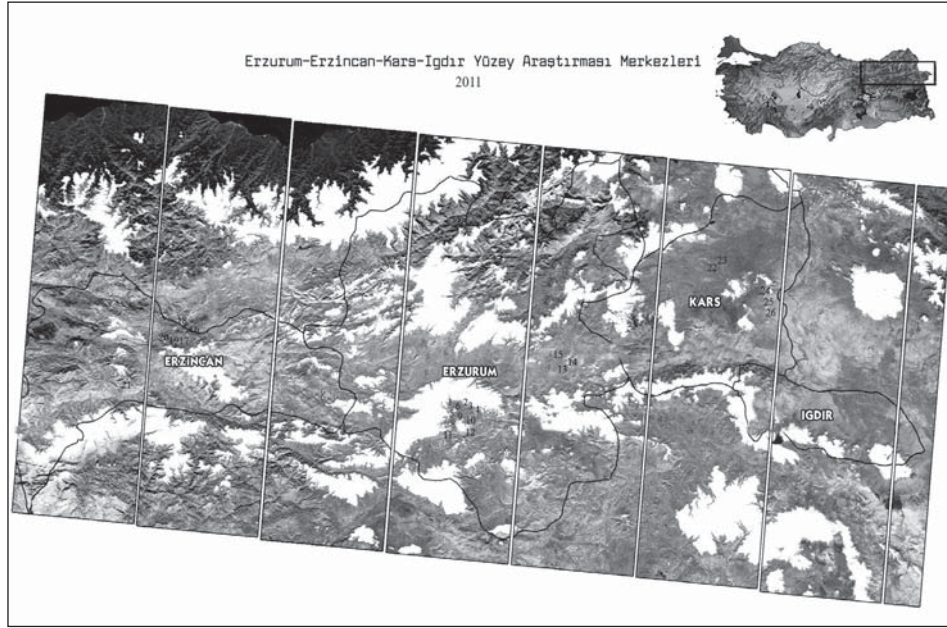
Kars İli, Yalçınlar Köyünün 2 km. güneyinde, Ermenistan sınırının 2 km. batısında, Arpaçay Nehri'nin 1 km. batısında ve deniz seviyesinden 1518 m. yükseklikte bulunan bir kaledir. Stratejik açıdan oldukça önemli bir konumdadır. Ermenistan-Türkiye sınırı üzerindedir. Kale üzerinde çok sayıda kaçak kazı izi vardır. Kalenin giriş kuzey tarafta yer almaktadır. Kalenin güney ve kuzey tarafında kaya basamakları vardır. Kalenin güney eteklerinde Yalçınlar Köyü tarafından kullanılan yaylak evleri vardır. Bölgeye hâkim bir konumdadır. Kale oldukça yüksek bir kesimde yer almaktadır. Kaleden Ermenistan sınırı ve köyleri rahatlıkla görülmektedir. Kalenin muhtelif yerlerinde tepelerin düzeltildiği görülmektedir. Elde edilen keramik buluntuları buranın Demir Çağ dönemine ait kalelerden biri olduğunu bizlere göstermektedir²⁵.

Kars İli, Susuz İlçesi Doyumlu Köyü'nde tespit etmiş olduğumuz kaya panolarının ayrıntılı çalışması ise 2012 yılında gerçekleştirilecektir.

2011 yılı çalışmalarında tespit ettiğimiz; Elmapınar Köyü Mezarlığı (Erzurum / Çat), Elmapınar Eski Köy Mezarlığı (Erzurum / Çat), Bardakçı Mezarlığı (Erzurum / Çat), Bardakçı Çeşmesi (Erzurum / Çat) ve Bardakçı Camii (Erzurum / Çat), Babadere Mezarlığı (Erzurum / Çat) Kız Kalesi Köprüsü (Kars / Merkez) gibi kültür varlıkları üzerinde detaylı yaygın çalışmaları ekibimiz sanat tarihçisi üyeleri tarafından daha sonra gerçekleştirilecektir.

---

²⁵ 38 38 53 91 E - 44 93 173 N.

Harita: 1 2011 Yılı Erzincan-Erzurum-Kars Iğdır İlleri YüzeY Araştırması

Haritada Gösterilen Merkezler

1.	Gökçeşeyh Höyük	14.	Aşağı Iğırbıdır Kalesi
2.	Çilehane Kalesi	15.	Aşağı Iğırbıdır Yerleşmesi
3.	Hubyar Kalesi (I)	16.	Pınaryolu Kalesi
4.	Hubyar Kalesi (II)	17.	Altköy Kalesi
5.	Hubyar Mezarlık Alanı	18.	Bakacak Kalesi
6.	Gaban Kalesi (I)	19.	Ekecek Yerleşmesi
7.	Gaban Urartu Sulama Göleti	20.	Yurtbaşı Höyük
8.	Gaban Yerleşmesi	21.	Taşbulak Kalesi ve Kaya Mezarı
9.	Gaban Kalesi (II)	22.	Kızıroğlu Kalesi
10.	Gaban Kalesi (III)	23.	Yumrutepe Kalesi
11.	Gaban Kalesi (IV)	24.	Yalçınlar Yerleşmesi
12.	Gaban Mezarlık Alanı	25.	Kız Kalesi Yerleşmesi
13.	Yukarı Iğırbıdır Kalesi	26.	Kuyucuk Kalesi

Resim 1: Gökçeşeyh Höyük

Resim 2: Çilehane Kalesi

Resim 3: Hubyar Kalesi (I)

Resim 4: Hubyar Kalesi (II)

Resim 5: Hubyar nekropol alanı

Resim 6: Gaban Kalesi (I)

Resim 7: Gaban Urartu sulama göleti

Resim 8: Gaban yerleşmesi

Resim 9: Gaban Kalesi (II)

Resim 10: Gaban Kalesi (III)

Resim 11: Gaban Kalesi (IV)

Resim 12: Gaban nekropol alanı

Resim 13: Yukarı Iğırbiğir Kalesi

Resim 14: Aşağı Iğırbiğir Kalesi